

УДК 330.341

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/15.6>**Гречко А.В.**

доктор економічних наук,
професор кафедри економіки та підприємництва
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4913-9674>

Очеретяна О.В.

студентка
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВОЛЮЦІЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ В АСПЕКТАХ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА»

У статті розглянуто сутність поняття «сталий розвиток», його трактування та особливості перекладу. Проведено ретроспективний аналіз еволюції та досліджено процес становлення поняття «сталий розвиток». Розглянуто та систематизовано різні підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до визначення сталого розвитку підприємства. Особливе значення надається компонентам сталого розвитку підприємства, що розкривають його економічну сутність. Розкрито принципи побудови системи ефективного управління, на якій, власне, і ґрунтується сталий розвиток. Зроблено висновок про те, що поняття сталого розвитку переважно вживається у вузькому значенні й описує лише економічний розвиток підприємства. Однак у підприємстві особливо важливо зважати на всі компоненти сталого розвитку: окрім економічного, це ще екологічний та соціальний складники.

Ключові слова: розвиток, сталий розвиток, сталий розвиток підприємства, принципи сталого розвитку, компоненти сталого розвитку підприємства.

Постановка проблеми. Для сучасної української економіки нагальними є питання забезпечення економічної стабільності та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на світовому ринку. Поруч із цим сьогодні особливо актуальним є питання сталого розвитку як глобальної економічної системи, так і економік окремих країн. Зі свого боку, досягнення цілей сталого розвитку є завданням не лише органів державної та місцевої влади, а й ставить низку завдань, вирішення яких можливе лише за рахунок досягнення синергетичного ефекту в процесі їх взаємодії з підприємницьким сектором. Тому реалізація заходів з досягнення цілей сталого розвитку поступово стає одним із пріоритетних завдань підприємницького сектору і орієнтиром під час прийняття стратегічних управлінських рішень. У цілому категорія сталого розвитку застосовується у багатьох галузях науки, тому її значення варіюються та змінюються з часом. Це зумовлює актуальність дослідження саме економічної сутності сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі свого становлення концепція сталого розвитку зазнала суттєвих змін. Кожне наступне дослідження є доповненням попереднього, що дає змогу більш глибоко вивчити дану проблематику. Дослідженням сутності сталого розвитку займалися провідні зарубіжні вчені, серед яких – Г. Брундтланд, А. Вебер, Г. Дейлі, Д. Елкінгтон, а також вітчизняні вчені: О. Амоша, В. Базилевич, І. Бистрякова, З. Герасимчук, Л. Дідківська, Л. Мельник, Н. Пашкова, О. Шубравська та ін. Значна кількість учених досліджує категорію «сталий розвиток» у контексті глобальної соціально-економічної системи або макроекономічного розвитку окремих країн. Проте потребує поглибленого вивчення та

подальшого розвитку саме категорія «сталий розвиток підприємства».

Мета статті полягає у наданні власного трактування категорії «сталий розвиток підприємства» на основі систематизації та узагальнення існуючих поглядів і підходів щодо розуміння економічної сутності цього поняття.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи етимологію поняття «сталий розвиток», варто зауважити, що багато вчених підкреслюють неточність українського перекладу. Англійське sustainable development перекладають по-різному. О. Вебер вважає, що точного перекладу не існує і варто вживати відповідник «розвиток, який самопідтримується» [1]. На думку В. Гарбара, українською доцільно вживати словосполучення «життєздатний розвиток» [2]. В. Непійвода стверджує, що коректним відповідником є «підтриманий розвиток» [3]. Окрім вищенаведених перекладів, у літературі можна зустріти «збалансований розвиток», «стійкий розвиток», «допустимий розвиток» та ін. У Кембріджському словнику sustainable пояснюється як такий, що може продовжуватися протягом певного періоду часу [4]. В Італії вживається відповідник sviluppo sostenibile, тобто «розвиток, що заслуговує на підтримку», у Франції – development durable, тобто «довгостроковий розвиток», у Німеччині – nachhaltige entwicklung, тобто «тривалий розвиток» [5]. Отже, зважаючи на таку різноманітність підходів до визначення сталого розвитку, можна підсумувати, що це поняття базується на засадах цілісності, стійкості та збалансованості систем розвитку.

Теоретичне обґрунтування сутності цього поняття потребує його ретроспективного аналізу (табл. 1).

Таблиця 1 – Ретроспективний аналіз поняття «сталий розвиток»

Період	Передумови виникнення	Еволюція визначення
530-470 рр. до н.е.	Геракліт: «Мудрість полягає у тому, щоб діяти у згоді з природою»	Термін «сталий розвиток» ще не існує. Однак філософи та науковці почали усвідомлювати взаємозв'язки між ресурсами природи та економічним ростом людства. Вони також підкреслювали неминучість екологічної катастрофи у разі виснаження ресурсів та інших негативних екологічних змін. Науковці наголошують на необхідності збалансованого користування ресурсами
поч. XVIII ст.	Тюрго сформував Закон спадної родючості ґрунтів	
поч. XX ст.	Ламарк переконаний, що людству судилося знищити себе після того, як Земля стане непридатною для проживання	
поч. XX ст.	Вернадський розглядає систему «природа – суспільство», де людина повинна підтримувати рівновагу з природою, а не порушувати її	
червень 1972 р.	Конференція ООН із проблем навколишнього середовища в Стокгольмі – вперше внесено питання про взаємозв'язок між економічним розвитком і погіршенням стану навколишнього середовища	Поняття сталого розвитку описується термінами «економічна стійкість» та «екологічна стійкість»
1987 р.	Прем'єр-міністр Норвегії Г.Х. Брундтланд у звіті Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку «Наше спільне майбутнє» сформулював визначення поняття «сталий розвиток»	Термін сталого розвитку згадується в документі. Його визначення побудоване навколо проблеми обмеженості енергетичних ресурсів
1993 р., 1979 р.	Глобальні енергетичні кризи	Виявлена залежність між економічним, екологічним та соціальним розвитком
1992 р.	Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток (Ріо-92)	Висунені рекомендації кожній країні розробити національну стратегію збалансованого розвитку з урахуванням необхідних природоохоронних заходів
2015 р.	Під час ювілейної 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН сформовано та представлено 17 глобальних цілей сталого розвитку	Визначено 17 цілей та 169 проміжних завдань, що націлені на усунення основних системних перешкод на шляху до сталого розвитку

Джерело: складено авторами на основі [6]

Отже, історично поняття сталого розвитку формувалося із взаємозалежних факторів: екологічного, економічного та соціального станів людства. Найпоширенішим є перше трактування цього терміна, що належить Г.Х. Брундтланду: сталий розвиток – той, що задовольняє потреби сучасного покоління, але не ставить під загрозу можливість задовольняти свої потреби майбутньому поколінню [7]. Науковці сходяться на тому, що за сталого розвитку людство не руйнує природну основу свого існування і не стає на заваді функціонуванню власних господарств.

Говорячи про господарства, можемо мати на увазі підприємницьку діяльність, тому перейдемо до аналізу поняття «сталий розвиток підприємства». Навколо трактування цього терміна між науковцями відбувається багато дискусій. Дехто з них визначає сталий розвиток підприємства як продовження загальновідомої концепції сталого розвитку, а інші говорять про постійний стійкий фінансовий стан підприємства. Ці та інші підходи до трактування сталого розвитку підприємства наведено в табл. 2.

Поняття сталого розвитку як економічну категорію можна розглядати з погляду процесу діяльності під-

Таблиця 2 – Трактування поняття «сталий розвиток підприємства»

Автор	Дефініція
Е.Н. Кучерова	Рівноважна збалансована поступальна зміна всіх показників стійкості підприємства, здатного протистояти ентропійним тенденціям, зберігаючи при цьому цілісність і основні властивості.
А.Е. Михайлова	Таке функціонування підприємства, за якого вплив чинників завідомо сприяє збереженню цілісності та автономії за досягнення стратегічних цілей.
М. Томпсон	Створення економічного доходу через інноваційні рішення, які сприяють соціальному добробуту та захисту навколишнього середовища.
П.Д. Камінський	Збалансований, безперервний, високоефективний і регульований економічний розвиток, що забезпечує стабільне збільшення доходів організації на основі спеціально розроблених механізмів в економічній, технічній і соціальній сферах.
А.С. Глинська	Розвиток, що означає прийняття такої стратегії та діяльності, які б повністю задовольняли потреби суспільства у певних видах продукції чи послуг вже сьогодні та водночас підтримували та сприяли формуванню людського капіталу і раціональному використанню природних ресурсів, які знадобляться у майбутньому.
А.В. Чорних	Розвиток зумовлений впливом чинників внутрішнього і зовнішнього середовища та такий, що характеризується збільшенням потенціалу підприємства, попиту на продукцію, масштабу діяльності, можливістю забезпечити безперервний процес виробництва та зберегти платоспроможність протягом тривалого періоду часу процесу змін, які трапляються у функціонуванні підприємства.

Джерело: складено авторами на основі [8–11]

приємства, що забезпечує його досягнення кінцевих цілей у динаміці. Іншими словами, сталий розвиток підприємства є єдиним процесом, у результаті якого спостерігається неперервне поліпшення основних економічних показників підприємства.

Аналізуючи вищевказані дефініції, можна стверджувати, що сталий розвиток підприємства передбачає як економічну рівновагу, так і можливість переходити в нові стани, тобто розвиватися. О.А. Сизоненко стверджує, що під час трактування цього поняття обов'язково необхідно наголошувати на екологічних та соціальних наслідках виробничої діяльності, оскільки вона призводить не лише до антропогенного забруднення, а й у перспективі гальмує економічний розвиток самого підприємства [12].

Згідно з термінологією Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО), сталий розвиток промисловості характеризується конкурентоспроможною економікою, продуктивною зайнятістю та здоровим навколишнім середовищем [13].

Таким чином, сталий розвиток підприємства передбачає побудову системи ефективного управління, що базується на системоутворюючих та часткових принципах (рис. 1).

До системоутворюючих принципів відносять принципи постановки цілей, ієрархічності, системності, компетентності, адаптивності та зворотного зв'язку. Також до них належать загальні принципи сталого розвитку. Принцип надійності полягає у високому рівні надійності безперервної роботи компонентів виробничої системи. Принцип інформованості підкреслює необхідність володіння інформацією для чіткої орієнтації процесу сталого розвитку. Принцип сприйнятливості описує здатність підприємства сприймати внутрішні та зовнішні чинники та відображати їх через реалізацію цільових параметрів розвитку.

До часткових принципів сталого розвитку відносяться принципи прибутковості, забезпечення прав людини, відкритої взаємодії, зниження ризиків, дотримання правових та міжнародних ділових норм. Принцип взаємозалежності підсистем описує баланс між економічним,

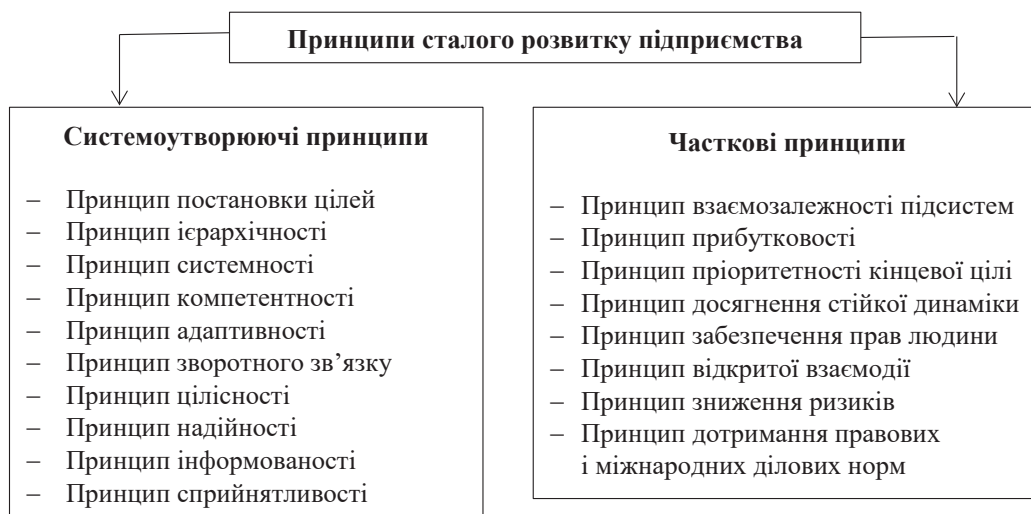
екологічним та соціальним складниками. Принцип пріоритетності кінцевої цілі передбачає виявлення ресурсів для забезпечення постійного динамічного розвитку підприємства. Принцип досягнення стійкої динаміки передбачає стійкість та поступовість процесів розвитку.

Визначення та обґрунтування принципів сталого розвитку підприємства виступає важливим чинником не лише для розуміння цієї категорії, а й для уточнення цільових орієнтирів підприємства, його функцій та зобов'язань.

У результаті проведення систематизації та узагальнення запропонованих у науковій літературі підходів до визначення сутності категорії сталого розвитку підприємства можемо запропонувати таке трактування даного поняття: це розвиток, в умовах якого відбувається забезпечення стабільного зростання підприємства, відтворення всіх підсистем підприємства та отримання ефектів від здійснюваної діяльності в трьох напрямках (економічному, екологічному та соціальному) за допомогою ефективного внутрішнього управління і використання на державному рівні прогресивних економічних та правових регуляторів.

Щодо економічної сутності сталого розвитку підприємства, то вона розкривається на основі таких компонентів [14]:

- забезпечення стійких темпів економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності продукції та продуктивної зайнятості;
- адаптація до умов конкуренції та потреб споживачів, що постійно змінюються, знаходження оптимального стану, що відповідає даним умовам;
- здійснення структурних зрушень у промисловості, націлених на скорочення частки ірраціональних з екологічного погляду виробництв, збільшення частки високотехнологічних, наукомістких виробництв із мінімальним навантаженням на навколишнє середовище;
- дотримання принципів ресурсозбереження: підвищення темпів зростання промислового виробництва над темпами зростання споживання природних ресурсів;
- забезпечення збалансованого розвитку всіх структурних елементів промислового комплексу (інновації, інвестиції, кадри, фінанси і т. д.);

Рисунок 1 – Класифікація принципів сталого розвитку підприємства

Джерело: складено авторами на основі [13]

– досягнення збалансованості інтересів промислових підприємств, органів місцевого самоврядування, органів державної влади, населення, фінансових структур і т. д.

Висновки. Поняття сталого розвитку широко розкривається у науковій літературі. Свій еволюційний процес воно почало ще до нашої ери, уже тоді філософи підкресливали необхідність збалансованого розвитку всіх трьох його основних складників: економічного, екологічного та соціального. Щодо сталого розвитку підприємства, то варто розглядати це поняття в широкому його значенні як похідне від загальної концепції сталого розвитку, а не просто як стійкий економічний розвиток. Сталий розвиток підприємства описує такий його стан,

за якого воно отримує позитивні ефекти як в економічному, так і екологічному та соціальному напрямках.

Економічна сутність сталого розвитку підприємства розкривається не лише через категорії прибутковості, ефективності господарської діяльності, конкурентоспроможності на ринку, стійкого економічного зростання, а й через категорії ресурсозбереження, збалансованого розвитку всіх структурних елементів промислового комплексу, розвиток технологій, скорочення частки ірраціональних з екологічного погляду виробництв та багато інших. Це зумовлює доцільність подальших досліджень сталого розвитку підприємств на конкретних прикладах.

Список використаних джерел:

1. Вебер А.Б. Политика мирового развития: между реальностью глобализации и императивом устойчивости. *Полис*. 2003. № 5. С. 38–45.
2. Гарбар В.В. Теоретичні основи забезпечення сталого розвитку фермерських господарств. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2012. Вип. 81(2). С. 177–183.
3. Непийвода В.П. Проблема відтворення англomовних термінів sustainable development та sustainability в українській правничій мові. *Екологічний вісник*. 2008. № 3. С. 24–26
4. Кембриджський словник англійської. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/> (дата звернення: 29.11.2020).
5. Свистун К.О. Генезис поняття «сталий розвиток» та підходи до його запровадження. *Молодий вчений*. 2017. № 2. С. 326–333.
6. Етапи виникнення та становлення концепції збалансованого розвитку. URL: <http://www.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/istoriya/> (дата звернення: 29.11.2020).
7. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / В. Підліснюк та ін. Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. 88 с.
8. Васильчук І.П. Оцінка діяльності корпорацій в контексті сталого розвитку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. Вип. 2. С. 39–44.
9. Каминський П.Д. Удосконалення механізму сталого розвитку промислового підприємства в умовах нестабільної кон'юнктури: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Донець. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Донецьк, 2004. 22 с.
10. Глинська А.Є. Особливості сталого розвитку систем в залежності від їх масштабності. *Вісник ХНУ*. 2006. № 4. Т. 3. С. 159–161.
11. Погорелов Ю.С. Розвиток підприємства: поняття і види. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 88. С. 75–81.
12. Сизоненко О.А. Механізм забезпечення сталого розвитку в системі управління металургійним підприємством: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2009. 20 с.
13. Тополева Т.Н. Исследование принципов и факторов устойчивого развития промышленного предприятия. *Вестник НГИЭИ*. 2018. № 6. С. 85–97.
14. Глобальні тенденції 2030: альтернативні світи. URL: https://www.dni.gov/files/documents/GlobalTrends_2030.pdf (дата звернення: 29.11.2020).

References:

1. Veber A.B. (2003) Politika mirovogo razvitiya: mezhdru real'nost'ju globalizacii i imperativom ustojchivosti [World Development Policy: Between the Reality of Globalization and the Imperative of Sustainability]. *Polis* (electronic journal), no. 5, pp. 38–45.
2. Garbar V.V. (2012) Teoretychni osnovy zabezpechennya stalogo rozvytku fermerskykh gospodarstv [Theoretical bases of ensuring sustainable development of farms]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva*, no. 81(2), pp. 177–183.
3. Nepyivoda V.P. (2008) Problema vidtvorenny anglomovnyh terminiv "sustainable development" ta "sustainability" v ukrainskii pravnychii movi [The problem of reproduction of English terms "sustainable development" and "sustainability" in the Ukrainian legal language]. *Ekolohichniy visnyk*, no. 3, pp. 24–26.
4. Kembrydzhs'kyi slovnyk anhliskoi [Cambridge Dictionary of English]. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/> (accessed 29 November 2020).
5. Svy'stun K.O. (2017). Genyzs ponyattya «stalij rozvytok» ta pidhody do jogo zaprovadzhenya [The genesis of the concept of "sustainable development" and approaches to its implementation]. *Molodyj vchenyj*, no. 2, pp. 326–333.
6. Etagy vynyknennia ta stanovlennia kontseptsii zbalansovanoho rozvytku [Stages of emergence and formation of the concept of balanced development]. Available at: <http://www.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/istoriya/> (accessed 29 November 2020).
7. Pidlisnyuk V., Rudyk I., Kyrylenko V., Vyshenska I., Maslyukivska O. (2005) Stalij rozvytok suspilstva: rol osvity [Sustainable development of society: the role of education]. *Putivnyk. SPD «Koval'chuk»*.
8. Vasylychuk I.P. (2012) Ocinka diyalnosti korporacij v konteksti stalogo rozvy'tku [Evaluation of corporations in the context of sustainable development]. *Visnyk socialno-ekonomichnyh doslidzhen*, no. 2, pp. 39–44.
9. Kamynskyi P.D. (2004) Udoshkonalennia mekhanizmu staloho rozvytku promyslovoho pidpriemstva v umovakh nestabilnoi koniunktury [Improving the mechanism of sustainable development of an industrial enterprise in conditions of unstable conditions] (PhD Thesis), Donetsk: M.Tugan-Baranovsky Donetsk State University of Economics and Trade.
10. Glynska A.Ye. (2006) Osoblyvosti staloho rozvytku system v zalezhnosti vid yikh masshtabnosti [Features of sustainable development of systems depending on their scale]. *Visnyk KhNU*, vol. 3, no. 4, pp. 159–161.
11. Pogoryelov Yu.S. (2006) Rozvytok pidpriemstva: ponyattya i vydy [Enterprise development: concepts and types]. *Kul'tura narodov Prychornomor'ya*, no. 88, pp. 75–81.
12. Syzonenko O.A. (2009) Mekhanizm zabezpechennia staloho rozvytku v systemi upravlinnia metalurhiinym pidpriemstvom [The mechanism of ensuring sustainable development in the management system of a metallurgical enterprise] (PhD Thesis), Zaporizhzhia: Classical Private University.

---

13. Topoleva T.N. Issledovanie principov i faktorov ustojchivogo razvitija promyshlennogo predpriyatija [Study of the principles and factors of sustainable development of an industrial enterprise]. *Vestnik NGLJeI*, no. 6, pp. 85–97.

14. Globalni tendenciyi 2030: alternatyvni svity [Global Trends 2030: Alternative Worlds]. Available at: https://www.dni.gov/files/documents/GlobalTrends_2030.pdf (accessed 29 November 2020).

Grechko Alla, Ocheretiana Oleksandra

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

ECONOMIC ESSENCE OF THE CONCEPT OF "SUSTAINABLE ENTERPRISE DEVELOPMENT"

The purpose of the article is to consider the essence of the concept of sustainable development, to explore its definition and features of translation, and to systematize approaches to defining the concept of sustainable development of the enterprise. Issues of global sustainable development, sustainable development of countries and regions are now popular. However, the sustainable development of the enterprise is a less research topic. The article analyzes the historical concept of sustainable development. Even before our era, philosophers emphasized the importance of conducting economic activities, which aims not only to enrich themselves, but also to treat nature with care. There are two approaches to defining the concept of sustainable development of the enterprise. The first – a broad definition, sustainable development of the enterprise is the development of the enterprise in terms of the global concept of sustainable development. The second – a narrow definition, sustainable development of the enterprise is the constant economic development of the enterprise. Scientists emphasize that it is important to consider the sustainable development of the enterprise in the broad sense of the definition. Three components of sustainable development need to be considered at once: economic, environmental and social. The article describes the components of sustainable development. Among them are ensuring sustainable economic growth, increasing product competitiveness, increasing the share of high-tech, knowledge-intensive industries with minimal environmental impact, adherence to the principles of resource conservation, ensuring balanced development of all structural elements of the industrial complex, achieving balanced interests of industrial enterprises, local governments government, population, financial institutions. Sustainable development of the enterprise involves the construction of an effective management system based on a system of forming and partial principles. The research conducted in the article has practical value, because the definition of the concept of sustainable development of the enterprise was defined. In the future, you can explore the features of sustainable development on the example of specific enterprises.

Key words: *development, sustainability, sustainable development of the enterprise, principles of sustainable development, components of sustainable development of the enterprise.*

JEL classification: O10, O44, Q01
